

Udruga Pjover
Udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja
Velo Grablje 92, Velo Grablje, 21450 Hvar

“Ulje hvarske levande”

OZNAKA IZVORNOSTI

SPECIFIKACIJA PROIZVODA

Velo Grablje, studeni 2025.

SADRŽAJ	Stranica
1. NAZIV PROIZVODA.....	1
2. OPIS PROIZVODA	1
2.1. Opća definicija proizvoda	1
2.2. Opis sirovine.....	1
2.3. Opis gotovog proizvoda	2
3. ZEMLJOPISNO PODRUČJE PROIZVODNJE	2
4. DOKAZ O PODRIJETLU	2
5. POSTUPAK PROIZVODNJE	3
6. POVEZANOST PROIZVODA SA ZEMLJOPISNIM PODRUČJEM	4
6.1. Pojednosti o zemljopisnom području	4
6.1.1. Prirodni čimbenici	4
6.1.2. Ljudski čimbenici	6
6.2. Pojednosti o kakvoći proizvoda	6
6.3. Uzročno-posljedična povezanost između proizvoda i zemljopisnog područja	8
7. PODACI O NADLEŽNOM TIJELU	9
8. POSEBNA PRAVILA OZNAČAVANJA	10

PRILOZI

Prilog 1. Zemljovidi područja proizvodnje

Prilog 2. Preslici literature

Prilog 3. Znanstveni i stručni radovi

1. Naziv proizvoda

„Ulje hvarske levande“

2. OPIS PROIZVODA

2.1. Opća definicija proizvoda

„Ulje hvarske levande“ eterično je ulje dobiveno destilacijom vodenom parom cvijeta lavandina *Lavandula* hybrida Rev. II (hvarski naziv: budrovka, modrulja, plava lavanda), čija fizikalno-kemijska i senzorska svojstva odgovaraju onima navedenima u ovoj specifikaciji.

2.2. Opis sirovine

„Ulje hvarske levande“ proizvodi se od lavandina (*Lavandula* hybrida Rev. II) sa otoka Hvara, koji se u dijalektu nazivaju despik, despij, lavanda i levanda (**Prilog 3.5.: Z. Devetak, Povijest proizvodnje eteričnog ulja od lavandina na Hvaru, Hvarski zbornik, 6 (1978) 185.**). Oni su hibridi uskolisne lavande, „prave“ (*Lavandula angustifolia* Mill.) i širokolisne lavande (*Lavandula latifolia* Medik.) koji su spontano nastali u prirodi. Najznačajni kultivar koji se danas uzgaja na otoku Hvaru je kultivar pod znanstvenim nazivom *Lavandula* hybrida Rev. II poznat je pod nazivom plava lavanda, modrulja ili još češće, budrovka. Ona je izvorni hvarski hibrid lavande izdvojen 1948. godine i od tada se njegova sadnja raširila po cijelom otoku (**Prilog 2.1: Tradicijske sorte i pasmine Dalmacije, Program Ujedinjenih naroda za razvoj, str. 471-472., 2015**). U odnosu na lavandu, lavandin raste brže, ima intenzivniji miris i daje više cvjetova i cvjetnih izbojaka zato daje puno veći prinos eteričnoga ulja od uskolisne lavande, „prave“ (*Lavandula angustifolia* Mill.)

Raste kao drvenasti poluloptasti grm visok 80 do 140 cm. Listovi su nasuprotni, usko eliptični do obrnuto jajasti, sivo zelenkaste do sivo srebrne boje, s baršunastim pokrovom dlačica. Cvatne stabljike su razgranate, duge 60 do 90 cm. Cvjetovi su ljubičastoplave do bijele boje. Cvjeta u periodu od lipnja do sredine kolovoza. (**Prilog 2.2: Putovi lavande otoka Hvara, Projekt IPA CBC CRO BIH: Mediteransko ljekovito bilje, str. 7.**)

2.3. Opis gotovog proizvoda

U trenutku stavljanja na tržište, proizvod s oznakom „Ulje hvarske levande“ mora imati sljedeća fizikalno-kemijska svojstva utvrđena plinskom kromatografijom (GC):

- Linalol: više od 22 %
 - Linalil acetat: više od 5 %
 - Kamfor: manje od 5 %
 - Zbroj udjela linalola i linalil acetata: više od 30 %
- i organoleptička svojstva
- Boja: blijedo-žuta
 - Miris: svojstven proizvodu (snažan, svjež, cvjetan), bez nepoželjnih mirisa.

„Ulje hvarske lavande“ najčešće se upotrebljava kao međuproizvod, uglavnom u proizvodnji parfema, ali i u farmaciji i aromatskoj terapiji (**Prilog 2.5: Ružmarinska zadruga 1892., Pjover – udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja, Hvar, 2007, str. 8.)**

3. ZEMLJOPISSNO PODRUČJE PROIZVODNJE

Otok Hvar administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji, a podijeljen je na četiri jedinice lokalne samouprave: Grad Hvar i općine: Stari Grad, Jelsa i Sućuraj s pridruženim otocima Šćedro i Zečevo te Paklinskim otocima.

Smješten je u južnome dijelu hrvatskog Jadrana i pripada srednjodalmatinskoj otočnoj skupini uz Brač, Šoltu i Vis.

Na sjeveru od Brača odvojen je Hvarskim kanalom, a na jugu od Korčule i Pelješca odvojen je Korčulanskim i Neretvanskim kanalom. Zemljovid područja proizvodnje prikazan je u prilogu 1.1. (**Prilog 1.1.: Karta zemljopisnog područja proizvodnje „Ulje hvarske levande“ – Splitsko-dalmatinska županija-Hvar, Prilog 1.2.: Karta zemljopisnog područja proizvodnje „Ulje hvarske levande“ - Republika Hrvatska-Hvar).**

4. DOKAZ O PODRIJETLU

Podrijetlo „Ulja hvarske levande“ dokazuje se primjenom sustava sljedivosti, odnosno zapisivanjem, prikupljanjem i čuvanjem podataka o proizvodnim aktivnostima.

Sustav sljedivosti razlikuje dvije vrste subjekata koji se mogu pojaviti u procesu proizvodnje „Ulja hvarske levande“:

1. proizvođač levande
2. destilerija/proizvodnja eteričnoga ulja
3. punionica.

Svi navedeni subjekti moraju se nalaziti u zemljopisnom području definiranom u točki 3. ove specifikacije.

Svaki pojedini subjekt u lancu proizvodnje odgovoran je za vođenje i čuvanje dokumentacije koja se odnosi na onaj dio proizvodnje „Ulje hvarske levande“ koja je pod njegovom nadležnošću.

Proizvođač levande prilikom berbe ispunjava obrazac (Tehnološki list-1.) u kojem su zapisani podaci o berbi cvijeta levande koji uključuju: podatke o proizvođaču levande (naziv subjekta OIB), mjesto smještaja nasada (ARKOD), datum berbe, ukupan broj sadnica i broj obranih sadnica toga dana, količinu ubranog cvijeta, način transporta cvijeta (vreće ili kašete) i to ovjerava svojim potpisom.

Destilater u isti obrazac upisuje naziv destilerije, datum destilacije, količinu cvijeta dovezenog na destilaciju te količinu dobivenoga ulja.

Prilikom punjenja ulja zapisuju se (Tehnološki list-2.) podaci o: mjestu skladištenja, nazivu subjekta i OIB, datumu punjenja, broju i volumenu pakovina, ukupnoj količini ulja koje je pakirano i te podatke svojim potpisom ovjerava odgovorna osoba.

Prilikom prodaje potrebno je u obrazac Evidencije prodaje potrebno je upisati: datum izlaza/ispоруke iz skladišta/punionice, ime kupca, količinu isporučenog ulja i te podatke svojim potpisom ovjeri odgovorna osoba.

Nakon proizvodnje „Ulja hvarske levande“ samo ono koje udovoljava zahtjevima ove specifikacije isporučuje se krajnjem korisniku.

5. POSTUPAK PROIZVODNJE

5.1 Održavanje nasada lavandina

Najveća gustoća sadnje je 5000 sadnica po hektaru. Nasadi lavandina se održavaju redovitom košnjom jednom godišnje, u zimskim/proljetnim mjesecima (ako se grm levande kod žetve nije odrezao “na regulu”, tj. odrezao do donjeg ruba stabljike). Košnja se može izvesti ručno ili strojno (kosilica, trimer i sl.). Redovito rezan busen kod rasta uvijek zadržava okrugli oblik.

5.2 Berba i transport

Hvarska levanda bere se u srpnju kada je dan dugačak jer hvarska budrovka tada ima najveći sadržaj ulja. Poželjno je da pred berbu 5–6 dana nije padala kiša i da nema jutarnje rose.

Levanda se bere ručno, najčešće srpom. Dva su načina berbe:

- “pod cvat” – kada srpom režemo stručak levande pod sami cvat (kompletan materijal ide u preradu)
- “na regulu” – kada srpom režemo do donjeg dijela stabljike cvata pa kasnijim zahvatom režemo što bliže cvatu te odstranjujemo stabljiku (odstranjena stabljika ne ide u preradu!).

Ubrana levanda najprije se puni u vreće (“sakete”), koji su se tradicionalno vezivali oko struka, a potom u vreće za transport, koje mogu biti od jute, tkanine ili plastike. Vreće se ne smiju nabijati. U novije vrijeme koriste se i plastične kašete (koje se koriste i za transport maslina, grožđa i sl.).

Transport ubrane lavande do destilerije i proces destilacije najbolje je obaviti u najkraćem mogućem roku, ali ne duže od 48 sati jer to utječe i na količinu i na kvalitetu “Ulja hvarske levande”. Ako se ubrana levanda duže drži u vrećama zbog mikrobioloških procesa dolazi do stvaranja plijesni pogotovo ako je biljni materijal vlažan i zbijen.

5.3 Destilacija (“kuhonje”, “pečenje”)

U destileriji cvijetom hvarske levande puni se kotao za destilaciju. Kotao je najčešće od nehrđajućeg metala (inox) da bi eterično ulje sačuvalo svoju prirodno blijedo žutu boju. Nakon što se poklopac kotla zatvori, počinje destilacija.

Vodena para koja se stvara u parnom generatoru dolazi do podnožja kotla cijevima. Prolaskom vodene pare kroz klasje levande dolazi do destilacije eteričnoga ulja. Nakon hlađenja para u kondenzatoru kondenzirana voda zajedno s eteričnim uljem sakuplja se u posudu koja se naziva "florentinska posuda". Eterično ulje, koje ima manju gustoću u odnosu na vodu, nalazi se u posudi u gornjem dijelu. „Ulje hvarske levande“ lako se odlijeva iz posude uz pomoć konstrukcijskih rješenja na posudi. Plastične posude mogu se koristiti samo za transport od destilerije do mjesta za skladištenje.

5.4 Čuvanje i pakiranje ulja

„Ulje hvarske levande“ čuva se u staklenim posudama ili u posudama od nehrđajućeg čelika (inoxa) na tamnom mjestu, zaštićeno od visokih temperatura. Na svakom spremniku u kojem se čuva „Ulje hvarske levande“ treba biti oznaka s datumom destilacije i količinom ulja.

Da bi se i proizvođači i potrošači zaštitili od mogućeg patvorenja „Ulja hvarske levande“ te kako bi se osigurala sljedivost, pakiranje se mora provesti u području navedenim u točki 3. ove specifikacije. Nadalje zbog mogućih mikrobioloških procesa, transport ubranog cvijeta levande van zemljopisnog područja iz točki 3. ove specifikacije može dovesti do niže kvalitete „Ulja hvarske levande“

Pakiranje se vrši u staklenu ambalažu najvećeg volumena od 200 ml.

6. POVEZANOST PROIZVODA SA ZEMLJOPISNIM PODRUČJEM

6.1. Pojediniosti o zemljopisnom području

6.1.1. Prirodni čimbenici

Otok Hvar, najduži je hrvatski otok s dužinom od 68 kilometara te četvrti otok po površini s 297,4 kvadratna kilometra, može se podijeliti na tri glavne reljefne cjeline. Najveća reljefna cjelina otoka je hrbat koji se proteže cijelom dužinom otoka. On je najizdignutija cjelina otoka, a karbonatnog je podrijetla.

Sljedeća je reljefna cjelina Hvarsko polje. Ono je smješteno na sjevernim padinama glavne uzvisine koja je nizina (0 – 200 m/nvm) s najblažim nagibima (0 – 2°). Hvarsko polje najplodniji je dio otoka i najpogodnije područje za naseljavanje i gospodarsku aktivnost. Sastoji se od dva manja polja, starogradskog i jelšanskog. Posljednja veća reljefna cjelina jest pobrđe Rudine – Kabal, područje koje obuhvaća sjeverni poluotok Kabal.

Pedološka obilježja otoka Hvara slična su geološkoj osnovi. Zbog visoke propusnosti karbonatnih stijena prevladavaju smeđa tla, koja zauzimaju 56 % površine otoka s visokom stjenovitošću, a imaju mali proizvodni potencijal. Sljedeća pedološka skupina antropogena su tla koja zauzimaju 30 % otoka. Visok udio antropogenih tala na tako malom području pripisuje se dugoj i intenzivnoj tradiciji poljoprivrede na otoku.

Sljedeća je značajna skupina vapnenačko-dolomitna crnica koja je slabije iskorištena unatoč dobrom proizvodnom potencijalu. Razlog tomu je da vapnenačko-dolomitna crnica prevladava na padinama s velikim nagibom te je na njima velika opasnost od erozije vodom (**Prilog 3.1. Marin Kovačević, Historijsko-geografski razvoj otoka Hvara, diplomski rad, PMF Sveučilišta u Zagrebu, 2018, str. 7–8.**).

Na otoku Hvaru nema stalnih vodotokova zbog propusne karbonatne strukture otoka kao i malih i neravnomjerno raspoređenih oborina.

Hrvatska obala i otoci leže u području jadranskog tipa mediteranske klime. Prema *Köppenovoj* klasifikaciji klime otok Hvar ima klimu Csa, odnosno blagu mediteransku klimu čija su temeljna obilježja suha i vruća ljeta, vlažne i blage zime s maksimalnim padalinama u kasnu jesen (studen i – prosinac), a minimalnim tijekom ljeta (srpanj – kolovoz).

S obzirom na temperaturu zraka Hvar ima sva obilježja mediteranske klime. Srednja je godišnja temperatura zraka za period do 2016. godine (stariji podaci) iznosila je 16,3 °C odnosno 17,8 °C za period 2020-2023 godine (noviji podaci). Najhladniji je mjesec siječanj sa srednjom dnevnom temperaturom od 8,3 °C po starijim podacima odnosno 10,0 °C po novijim podacima, potom veljača s 8,8 °C po starijim podacima odnosno 11,0 °C po novijim podacima. Najtopliji mjesec je srpanj sa srednjom dnevnom temperaturom od 24,9 °C po starijim podacima odnosno 27,3 °C po novijim podacima te kolovoz s 24,4 °C po starijim podacima odnosno 27,3 °C po novijim podacima (**Prilog 2.3: Strategija razvoja grada Hvara do 2020. godine, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2016, str. 34 –35. i Prilog 2.4. Državni hidrometeorološki zavod, podaci za glavnu meteorološku postaju (GMP) Hvar za period 2020-2023.**).

Otok Hvar poznat je po najvećem broju sunčanih sati u Hrvatskoj 2715 sati godišnje po starijim podacima odnosno više od 2820 sati po novijim podacima pa je zbog toga dobio pridjev „sunčanog“ otoka. Hvar ima godišnji prosjek od 7,7 sati dnevne insolacije prema 3,8 sati oblačnosti

Godišnji prosjek padalina za Hvar iznosi 706 mm po starijim podacima odnosno 680 mm po novijim podacima. Hod padalina izrazito je sezonski. Vrhunac padalina na Hvaru u hladnijem je dijelu godine, točnije u studenom i prosincu kada padne 90 mm padalina mjesečno. Tijekom ljetnih mjeseci padne 106,7 mm padalina, a najsuši mjesec jest srpanj s prosječnih 20,6 mm padalina

Zanimljivo je napomenuti da se meteorološka mjerenja na otoku Hvaru sustavno provode od 1858. godine.

Usporedbom starijih podataka (do 2016) i novijih podataka od 2020. do 2023. godine vidimo porast srednje dnevne temperature zraka, broja sunčanih sati te smanjenje količine kiše što ukazuje na utjecaj klimatskih promjena na klimu otoka Hvara što dugoročno može pozitivno utjecati na sadržaj i sastav eteričnog ulja hvarske levande.

6.1.2. Ljudski čimbenici

Točno je poznato vrijeme ponovne intenzivne sadnje hvarske levande na otoku Hvaru. Zbog teške ekonomske situacije na otoku savjetovala se sadnja novih kultura na površinama na kojima se do tada uzgajala vinova loza. Bartul Tomičić iz Velog Grablja, barba Borte, kako su ga zvali, 1928. zasadio je jednu „motiku“ (436 m²) lavande, a sadnice za sadnju uzeo je s tri grma svoje 90 godina stare levande iz vale Bortetovih. Iako je prava francuska lavanda već bila donesena na Hvar iz nasada s otoka Visa, Bartul Tomičić primijetio je velike sličnosti francuske lavande i domaće levande, međutim, domaća levanda, hvarska budrovka, bila je jača, bujnija i imala je više cvijeta te je zasadio domaću levandu.

Domaći kultivar bio je bolje prilagođen pedološko-klimatološkim uvjetima otoka Hvara, karbonatnim, propusnim tlima, velikom broju sunčanih sati i maloj količini kiše te spojio pozitivna svojstva lavandina i lavande. To su visoki sadržaj eteričnoga ulja (lavandini) i visoki sadržaj poželjnih sastojaka (linalola i linalil acetata) te nizak sadržaj kamfora (lavande). Prve litre „Ulja hvarske levande“ prodane su po visokoj cijeni što je potaknulo i ostale na sadnju hvarske budrovke (**Prilog 2.6: Ružmarinska zadruga 1892., Pjover – udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja, Hvar, 2007, str. 11; 15 i 22.**).

1947. godine dr. Zdravko Devetak započeo je svoj rad na širenju kulture i selekciji lavandina, hvarske budrovke, na Hvaru. On je izvršio prve analize eteričnoga ulja lavandina i izdvojio više sorti lavandina na Hvaru. Posebno je značajno što je 1948. g. izdvojio lavandin *Lavandula* hybrida Rev. II., tzv. budrovku, „plavu lavandu“, „modruju“, „čornu“, poznatu kao levanda budrovka. Budrovka je dobila naziv po prezimenu vlasnika polja na položaju Vela Pazuha u Velom Grablju Nikoli Budroviću, nadimkom Miko Moli Lukin, i njegovu sinu Danku Budroviću, gdje su uzimani uzorci za znanstvena istraživanja i gdje je 1948. godine uočena ta nova vrsta lavandina (**Prilog 2.6: Ružmarinska zadruga 1892., Pjover – udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja, Hvar, 2007, str. 8.**).

Lokalno znanje o destilaciji eteričnih ulja na Hvaru postojalo je već od 19. stoljeća. Tako se spominju tzv. lambici, jednostavne naprave za destiliranje ružmarinova ulja, njihovi opisi i nacrti te načini destilacije. Ružmarinska zadruga koja je osnovana 1892. godine, 1902./3. pustila je u pogon modernu destilaciju ružmarinova ulja. Ta godina može se smatrati početkom moderne proizvodnje eteričnih ulja na otoku Hvaru i općenito u Hrvatskoj (**Prilog 2.6: Ružmarinska zadruga 1892., Pjover – udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja, Hvar, 2007, str. 11 i 15.**).

6.2 Pojedivosti o kakvoći proizvoda

Glavno područje uzgoja lavandina u Dalmaciji je otok Hvar, a uzgaja se najviše „domaća lavanda“, poznata i kao hvarska levanda ili budrovka, koji se morfološki, ali i po kvaliteti ulja, razlikuje od drugih hibridnih lavandi (lavandina).

Budrovka (*Lavandula* hybrida Rev. II) je izvorni hvarski hibrid lavandina nastala najvjerojatnije introgresijom, odnosno spontanom povratnim križanjem prave lavande

(*Lavandula angustifolia* Mill.) s lavandinom (*Lavandula latifolia* Medik.). Otkriven je 1948. godine u vrtu obitelji Budrović iz Velog Grablja i nazvan plava lavanda- Modrulja, danas poznatiji kao budrovka (**Prilog 2.1: Tradicijske sorte i pasmine Dalmacije, Program Ujedinjenih naroda za razvoj, str. 471-472., 2015**).

Ispitivanja kvalitete eteričnoga „Ulja hvarske levande“ (budrovke), provode se gotovo od samih početaka uzgoja hvarske levande. U ispitivanjima provedenim u na lavandi i lavandinima uzgojenim u Velom Grablju 1946. i 1947. godine, sadržaj linalil acetata u pravoj lavandi (*Lavandula angustifolia* Mill.) je bio 52,41 % u običnom lavandinu 2,25 % te u budrovki (*Lavandula hybrida* Rev. II) od 22,35 do 32,41 % (**Prilog 2.5: Kuzma Petrić, Hrvatska koljevka lavande, Pjover – udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja, Hvar 2012. str. 30.**)

Iz ispitivanja sastava „Ulja hvarske levande“ plinskom kromatografijom vidi se da je sadržaj linalola od 23,6 % do 48,9 %, linalil acetata od 7,9 % do 24,6 % i kamfora od 0,1 % do 2,5 % (**Prilog 3.2: Analitički certifikat 101-107/21, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Splitu, 2021.**) .

Ako usporedimo te podatke s podacima iz rada mađarskih autora na dvije sorte lavandina kroz dvije godine proizvodnje, sadržaj linalola bio je od 41,7 % do 58,9 %, linalil acetata od 2,1 % do 5,3 % i kamfora od 2,7 % do 15,7 % (**Prilog 3.3: E. Detar et al., Effects of variety and growth year on the essential oil properties of lavender (*Lavandula angustifolia* Mill.) and lavandin (*Lavandula x intermedia* Emeric ex Loisel.), Biochemical Systematic and Ecology, 90 (2020) 104020.**). Možemo zaključiti da te dvije sorte lavandina (*Lavandula x intermedia* Emeric ex Loisel.) u odnosu na hvarske levande (*Lavandula hybrida* Rev. II) imaju nešto veću količinu linalola, ali značajno niži sadržaj linalil acetata i značajno viši sadržaj kamfora. U istom su se radu analizirala i ulja šest sorti lavande (*Lavandula angustifolia* Mill.). Sadržaj linalola bio je od 18,1 % do 55,4 %, linalil acetata od 17,7 % do 58,9 %. U usporedbi sa sadržajem tih sastojaka u eteričnom ulju hvarske levande (*Lavandula hybrida* Rev. II) vidimo da su količine linalola usporedive dok ulje lavande (*Lavandula angustifolia* Mill.) ima višu količinu linalil acetata što je i osnovna razlika između ta dva ulja.

Istraživanje E. Detar i suradnika (**Prilog: 3.3: E. Detar et al. Effects of variety and growth year on the essential oil properties of lavender (*Lavandula angustifolia* Mill.) and lavandin (*Lavandula x intermedia* Emeric ex Loisel.), Biochemical Systematic and Ecology, 90 (2020) 104020.**) potvrdilo je prijašnja saznanja da lavadini imaju otprilike dvostruko veći sadržaj eteričnoga ulja (2,5 % – 5,0 %) u odnosu na lavande.

Zanimljivo je naglasiti da hvarska levanda (*Lavandula hybrida* Rev. II) svo eterično ulje ima u cvijetu dok lavanda ima i u cvijetu i u klasu što je važan tehnološki podatak (**Prilog 3.4: Zdravko Devetak, Agrobiološka istraživanja o lavandi i lavandinima i biohemijaska o njihovim eteričnim uljima, doktorska disertacija, Sarajevo, 1965. str. 52.**).

Kuštrak i Bešić 1975. g. provode analizu eteričnoga ulja lavandina (*Lavandula hybrida* Rev. II) s Hvara. Temeljem fizikalnih, kemijskih i kromatografskih metoda zaključuju da se eterično „Ulje hvarske levande“ (*Lavandula hybrida* Rev. II) može koristiti umjesto ulja prave francuske lavande (**Prilog 2.6: Ružmarinska zadruga 1892., Pjover – udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja, Hvar, 2007, str. 8.**).

Možemo zaključiti da je hvarska levanda, budrovka (*Lavandula hybrida* Rev. II) u „Ulju hvarske levande“ spojila pozitivna svojstva lavandina i lavande. To su visoki sadržaj eteričnoga ulja (lavandini) i visoki sadržaj poželjnih sastojaka (linalola i linalil acetata) te nizak sadržaj kamfora (lavande) do istog zaključka dolazi i Z. Devetak (**Prilog 3.5: Z. Devetak, Povijest proizvodnje eteričnog ulja od lavandina na Hvaru, Hvarski zbornik, 6 (1978) str. 191.**).

U dokumentima iz vremena Mletačke Republike spominje se da su drvo, južno voće (agrumi), med, vosak te lavanda i ružmarinovo ulje bili važan oslonac ekonomske snage otoka.

Pisanih dokaza o proizvodnji lavande na Hvaru nema sve do 1717. godine kada je “Kraljičina voda” (Aqua della regina) bila poslana s otoka Hvara na otok Vis u svrhu liječenja astme, jedan od sastojaka te “Kraljičine vode” bila je lavanda.

Lavanda i ružmarin spominju se u dokumentima iz 1781. i 1784. godine, a jedan dopis s Hvara iz 1786. godine potvrđuje prodaju ružmarina u Brusju, nedaleko od grada Hvara te oko 80 barela godišnje proizvodnje lavande na otoku. (**Prilog 3.6: Marijan Jukić i Christian Bašić, “Poljoprivreda na otoku Hvaru za vrijeme uprave Mletačke Republike”, Hrvatsko geografsko društvo, geografija.hr, 3. 12. 2004. <https://geografija.hr/poljoprivreda-na-otoku-hvaru-za-vrijeme-uprave-mletacke-republike-staviti-republike-umjesto-republike-jer-je-dio-naziva-drzave/> (pristupljeno 30. lipnja 2024.)**).

6.3. Uzročno-posljedična povezanost između proizvoda i zemljopisnoga područja

Povoljni pedološko-klimatološki uvjeti otoka Hvara, veliki broj sunčanih sati i mala količina padalina imaju presudan utjecaj na količinu i kvalitetu „Ulja hvarske levande“.

Budrovka (*Lavandula hybrida* Rev. II), od koje se dobiva „Ulje hvarske lavande“, se smatra jedinstvenim hvarskim kultivarom lavandina zbog klime, specifičnosti tla, insolacije i padalina, budući da na ovu biljku i njezino eterično ulje izrazito utječu klimatski uvjeti. Pri nedovoljnoj svjetlosti cvatnja stagnira, čime se smanjuje sadržaj eteričnog ulja u cvatu i količina estera u njemu. O izloženosti biljke suncu izravno ovisi kvaliteta i kvantiteta dobivenog eteričnog ulja, a oblačno vrijeme može smanjiti količinu eteričnog ulja za 30 do 50 % te količinu poželjnih estera za 20 do 30 %. (**Prilog 2.2: Putovi lavande otoka Hvara, Projekt IPA CBC CRO BIH: Mediteransko ljekovito bilje, str. 7.**). S obzirom da cvate od lipnja do kolovoza, otok Hvar sa svojih više od 2820 sunčanih sati u godini te najtoplijim mjesecima srpnjem i kolovozom, osigurava idealne uvjete za visok sadržaj eteričnog ulja u cvatu te postizanje specifičnih svojstava „Ulja hvarske levande“ koje se odlikuje visokim sadržajem poželjnih sastojaka (linalola

i linalil acetata) i niskim sadržajem kamfora. Također, najsušni mjesec na otoku Hvaru je srpanj s prosječnim 20,6 mm padalina, što čini idealne uvjete za berbu levande koja se odvija uglavnom tijekom srpnja kada su dani suhi i sunčani, a budrovka ima najveći sadržaj ulja. Transport ubrane levande do destilerije i proces destilacije obavlja se u roku do 48 sati čime se osigurava očuvanje aromatskih sastojaka cvijeta i najbolja kvaliteta „Ulja hvarske levande“.

Skupljanje, sadnja i prerada ljekovitoga bilja na otoku Hvaru imaju dugu tradiciju. Iz brojnih povijesnih i suvremenih dokumenata vidi se snažna povezanost Hvara i levande. Taj dio poljoprivredne proizvodnje bio je jedan od važnijih izvora prihoda i ugleda otoka Hvara stoljećima.

Najviše hvarske levande bilo je zasađeno poslije II. svjetskog rata do osamdesetih godina 20. stoljeća. Tada je na otoku bilo posađeno oko 800 hektara. Od tada otok Hvar opravdano nosi naziv „Otok Lavande“ (**Prilog 2.5: Kuzma Petrić, *Hrvatska koljevka lavande*, Pjover – udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja, Hvar 2012. str. 27-28; 35 i 38.**). O veličini proizvodnje „Ulja hvarske levande“ na otoku Hvaru govore podaci da se u svijetu 1966. godine proizvelo oko 800 tona lavandina ulja, a na otoku Hvaru tada se proizvodilo od 75 do 80 tona, što je činilo 90% proizvodnje bivše SFRJ i oko 10 % svjetske proizvodnje ulja lavande. U Velom Grablju, centru otočke proizvodnje „Ulja hvarske levande“, tada se proizvodilo oko 12 tona „Ulja hvarske levande“. Najviše se izvozilo u Francusku, Belgiju i Njemačku.

„Ulje hvarske levande“ značajno je pridonijelo ekonomskom razvoju otoka Hvara (**Prilog 2.7: Dnevne novine „Slobodna Dalmacija“, objavljeno 22. svibnja 1957.**). Hvarski strip-crtači osmislili su lik Lavendermena, superheroja koji osim ostalih sposobnosti ima i sposobnost tjeranja moljaca (**Prilog 2.8. mrežne stranice: <http://metro-portal.hr/lavenderman-izlozba-promocija-ispracaj/135333?m=0> (pristupljeno 30. lipnja 2024.)**).

Očuvanju tradicije uzgoja levande i proizvodnje „Ulja hvarske levande“ pridonosi i tradicionalna manifestacija koja se održala već 16. puta (**Prilog 2.9: 15. Festival levande 2023., plakat**). To je Festival levande koji se održava tijekom srpnja u Velom Grablju, mjestu gdje je i počela tradicija sadnje hvarske levande te proizvodnje „Ulja hvarske levande“.

7. PODACI O NADLEŽNOM TIJELU

Naziv: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva RH

Adresa: Ulica grada Vukovara 78, 10000 Zagreb

www.mps.hr

8. POSEBNA PRAVILA OZNAČAVANJA

Prilikom stavljanja na tržište bilo koje vrste pakovine, naziv proizvoda „Ulje hvarske levande“ mora veličinom, vrstom i bojom slova (tipografijom) biti jasnije istaknut od bilo kojeg drugog natpisa.

Pakovina mora na sebi imati i zajednički znak. Izgled znaka prikazan je na slici 1. Zajednički znak sastoji se od dva koncentrična kruga. Vanjski je ljubičast, a unutrašnji tamno zelene boje. U donjem dijelu krugove presijeca stilizirani cvijet levande. Unutar kruga u gornjem je dijelu ljubičastim slovima natpis „ULJE HVARSKJE LEVANDE“, a u donjem tamno zelenim slovima „HVAR LAVENDER OIL“.

Slika 1. Zajednički znak za „Ulje hvarske levande“

Pravo na uporabu ovog znaka pod jednakim uvjetima imaju svi korisnici zaštićene oznake izvornosti koji na tržište stavljaju proizvod koji je sukladan ovoj specifikaciji proizvoda.